

Ismail
Kadare

Firida
Rușinii

Traducere din albaneză de
MARIUS DOBRESCU

HUMANITAS
fiction

I

În centrul împărăției

Ochii lui întâlneau privirile trecătorilor și turiștilor, care se îmbulzeau din toate părțile spre piață. Plimbăreții, ca orice grup în mișcare, erau absenți și împrăștiați, dar, imediat ce-l vedeau, deveneau brusc atenți. În primul moment ai fi zis că globii ochilor lor, luați prin surprindere, încercau să se afunde în adâncul craniului și, abia când se convingeau că lucrul acesta este imposibil, se resemnau să rămână la locul lor și să înfrunte realitatea. Majoritatea păleau, unora le venea să vomite și doar câțiva continuau să-l privească liniștiți. El îi privea sfidător cu ochii aceia de care n-ai fi putut spune că sunt albaștri, cenușii nici atât, niște ochi greu de definit, pentru că în locul culorii aveau un reflex îndepărtat și straniu.

Între timp, întorcându-și privirea, grupurile de plimbăreți se grăbeau să întrebe cum se ajunge la Catedrala Sfânta Sofia, la mormintele sultanilor-padișahi, la Bancă, la vechile băi, la Palatul Viselor. Și, deși întrebau și se agitau haotic, ca loviți de streche,

cei mai mulți rămâneau pe loc, se învârteau prin piață ca prinși într-o capcană. Și probabil că asta și era pentru că, deși nu foarte mare, piața aceasta era una dintre cele mai faimoase piețe din capitala împărăției seculare. Pavată cu granit verde, piața părea turnată în bronz. Capetele metalice de lei din spatele gardului unde se afla clădirea Arhivei Centrale a Statului, având o aripă ce dădea chiar în piață, cupola de plumb a Geamiei Sultanilor, coloana cu hieroglife adusă în urmă cu câteva secole pentru a marca ocuparea Egiptului, diversele embleme și simboluri împărătești turnate și ele în metal și, în fine, Poarta Tunurilor, în zidul căreia fusese construită „Firida Rușinii“, toate acestea sporeau impresia de măreție. În limba țării, firidei i se spunea „piatra de luare-aminte“, ceea ce, în traducere liberă, înseamnă „să înveți dintr-o nenorocire“.

Nu era greu de înțeles de ce firida în care erau depuse capetele tăiate ale vizirilor rebeli sau ale înalților demnitari loviți de necaz fusese amplasată tocmai aici. Poate că nicăieri în altă parte privirea trecătorilor n-ar fi putut remarca mai bine legătura dintre solemnitatea greoaie a străvechii piețe și tigva omească ce încercase s-o sfideze. Se vedea imediat că alegerea locului firidei în zid se făcuse în așa fel, încât să-ți dea impresia că privirea oarbă a celui scăpătanat cuprinde întreaga piață. Astfel se urmărise ca și cel mai nătâng trecător, cel mai lipsit de fantezie să-și poată închipui, măcar pentru o fracțiune de se-

cundă, propria lui scăfârlie cocoțată la înălțimea aceea neobișnuită.

Când bătea vântul și firele de păr se învolburau jalnic, moliciunea lor în contrast cu ornamentele de fier din piață, coamele leilor, mai ales, era greu de suportat.

Piața avea o grandoare unică. Se vedea peste tot că metalul face casă bună cu piatra. Chiar și pe terasa cafenelei de vizavi aveai impresia că gestul banal și omenesc de a bea o cafea era agresat aici de vecinătatea metalului, prezent sub forma vaselor de aramă.

Acolo, în afară de plimbăreți, veneau de obicei să-și bea cafeaua și bătrânii crainici ai statului, care, din pricina vârstei înaintate sau a bolii profesionale – pierderea vocii –, ieșiseră la pensie. Cafegiul îi povestise supraveghetorului firidei, lui Abdulla, că, în sporovăiala lor, bătrânii nu făceau altceva decât să-și amintească de vechile anunțuri și decrete pe care le răspândiseră odinioară în toate colțurile imperiului.

Dimineața, înainte ca piața se se însuflețească, supraveghetorului Abdulla îi plăcea să privească îndelung spre terasa cafenelei. Chiar și lui, după orele de program, îi făcea mare plăcere să ia loc la una dintre măsuțe, ceea ce se întâmpla rar, ce-i drept, căci medicul îl sfătuisese să se abțină de la cafea. Abdulla împlinise treizeci și unu de ani, dar avea probleme cu picioarele lui lungi de cocostârc și, în afară de asta, din când în când auzea un fâșâit în urechi, senzație care-l demoraliza complet. Iar în piață, cafeaua, ca toate lucrurile din jur, era foarte tare. Și totuși, uneori

Abdulla își lua inima-n dinți și mai comanda câte o ceașcă. În zilele acelea, el prefera, cine știe de ce, să stea la o masă în vecinătatea bătrânilor crainici. Glasurile lor, care odinioară zgâlțâiau geamurile, păreau acum o hârâială jalnică. Totuși, după cum povestea cafegiul, dădeau de înțeles că vechile decrete fuseseră mai solemne decât cele de acum, așa cum fuseseră și ei în comparație cu crainicii din zilele noastre. El îi mai spusese lui Abdulla că bătrânii crainici își aminteau, fără excepție, ziua în care le pierise definitiv glasul, și nu numai ziua, ci și firmanul pe care-l citeau atunci, ba chiar și fraza la care se întâmplase nenorocirea. Vezi, așa sunt oamenii, ciudați, continuase el, nu uită niciodată nimic.

Privind spre grupurile de curioși, Abdulla era din ce în ce mai convins că omul avea dreptate și că turiștii meritau să fie șocați de ceea ce vedeau. Știa că imaginea unui cap tăiat nu e ceva ce poate suporta oricine, și totuși i se păruse mereu că groaza și șocul pe care le observa pe chipurile lor întreceau orice imaginație. I se părea că cea mai puternică impresie o făceau ochii mortului, și asta nu pentru că erau niște ochi fără viață, ci probabil pentru că oamenii sunt obișnuiți să-și închipuie ochii alături de trupul celui ucis, cu mâini și picioare, iar Abdulla socotea că tocmai absența acestora făcea ca globii să pară mai mari și mai valoroși decât sunt în realitate.

Adevărul e că Abdulla era convins că oamenii sunt mai puțin importanți decât se cred ei înșiși.

Ba chiar uneori, în prag de seară, când luna se ivea mai devreme deasupra pieței, i se părea că oamenii, în rândul cărora se includea și pe el însuși, nu sunt nimic altceva decât niște pete întunecate, care strică măreția și armonia pieței împărătești. Abia aștepta ca piața să se golească complet, și atunci, deși programul lui se sfârșise de mult, privea cu încântare cum lumina rece a lunii poleiește cu argint totul în jur. Uneori, când razele ei cădeau abrupt pe fridă, capul luminat de ea căpăta, în funcție de înălțimea astrului la orizont, o expresie ironică sau de-a dreptul batjocoritoare. Iar el își spunea atunci că scâfârliă aceea, scăpând de balastul membrelor, devenea demnă, mai mult sau mai puțin, să stea alături de simbolurile și emblemele străvechi din piață. În acele clipe, cuprins de un impuls sinistru de autodistrugere, simțea cum din adâncul sufletului îl săgetează dorința de a se elibera de poverile acelea inutile, care erau mădularele lui, pentru a nu rămâne decât un cap. Era o dorință atât de bezmetică, încât nu reușea niciodată să ajungă la suprafața conștiinței lui.

În timpul zilei, chipul lui Abdulla avea o expresie solemnă. Și era normal, câtă vreme se afla în exercițiul funcțiunii. Într-un fel sau altul, trebuia să intre și el în armonie cu solemnitatea pieței. Era supraveghetorul unuia dintre cele mai importante simboluri ale statului și avea obligația să fie demn de el. Și totuși, deși stătea la doar câțiva pași de fridă și nu era greu de priceput că el și numai el este

supraveghetorul acesteia, era intrigat de faptul că nimeni nu-i acorda nici o atenție. Toți, parcă fermecați, nu aveau ochi decât pentru fridă. Un sentiment de invidie, palid, ca dizolvat într-un cazan împreună cu alte sentimente, îl încerca discret.

Privea pe rând, pentru a mia oară, tot ce se afla în piață, parcă pentru a se convinge că nu are nici pe departe perfecțiunea lor. Singurul lucru neînsemnat și mai puțin măreț erau hieroglifele de pe coloana egipteană, ce-i păreau că seamănă cu niște insecte înțepenite acolo în urcușul lor pe stâlp. Când și când, în momentele în care nu se simțea bine, avea impresia că hieroglifele se însuflețesc brusc și încep să se miște, vrând parcă să părăsească pentru totdeauna lumea aceea încremenită în piatră și metal, și s-o pornească din nou, ca niște nomazi, către deșertul din care veniseră. Dar asta i se întâmpla rar, atunci când era obosit. Și poate și mai rar, în clipele de deznădejde, își închipuia că o să fugă chiar el așa, ca o insectă, din capcana aceea de granit.

Era dimineață. De pe Strada Armelor Islamului, de la intersecția străjuită de Coloana lui Tokmakhan, din piața vecină, a Semilunei și de pe alte trei străzi, trecătorii și turiștii începeau să se reverse către piață. Atent la tot ce se petrecea în jur, Abdulla le urmărea mișcările. Un turist mai curajos se apropiase de fridă. Fruntea încrețită și ochii închiși pe jumătate arătau că omul încerca să citească scurta însemnare

de sub ea. Abdulla o știa pe dinafară: „Acesta este capul vizirului Bugrahan Pașa, condamnat de sultanul-suveran pentru că s-a acoperit de rușine în luptă și a fost învins de către trădătorul Împărăției, Ali Tepelena, fost guvernator al Albaniei“.

Ceasul din piața de alături, a Semilunei, bătu de zece ori. Abdulla făcu câțiva pași spre zid, sprijini scara de lemn sub firidă și, în murmurul general de oroare și uimire, urcă cele câteva trepte. Simțea cum, în spatele său, mulțimea amuțise în așteptare. Se auzeau șoapte: ce va face? ce va face? Acesta era momentul cel mai plăcut al zilei, când, în cele din urmă, ajungea chiar el în centrul atenției. Firește că nu avea voie să facă nimic cu capul tăiat, nici măcar să-l atingă. Datoria lui era să observe în ce stare e, iar în cazul în care vedea ceva suspect să-l anunțe imediat pe medic.

Încercând să nu privească ochii mortului, Abdulla cercetă câteva clipe vasul plat de aramă pe care, lipit cu miere, era proptit gâtul. Mierea înghețase. Era decembrie și gerul se asprea de la o oră la alta. Cu spatele la mulțime, Abdulla începu să coboare atent treptele. Șoaptele „ce i-a făcut? ce i-a făcut?“ se stinseră încetul cu încetul până ce el ajunse din nou la locul lui obișnuit. O vreme, trecătorii și turiștii îl priviră chiar cu admirație, însă nu pentru mult timp, pentru că se apropie un nou val de vizitatori care nu asistaseră la scena de adineaori, iar Abdulla redeveni un personaj neînsemnat. La ora patru după-amiaza

operațiunea se repeta. Conform regulamentului, verificarea capului trebuia să se facă de două ori pe zi iarna și de patru ori vara. Totuși, vara era mai greu. Trebuia să fie mult mai atent, să arunce bucăți de gheață și sare în vasul de aramă și, în plus, scurta notă ce, pe timp de iarnă, trebuia înmănată medicului de două ori pe săptămână, vara trebuia trimisă la finele fiecărei zile.

Spre sfârșitul verii trecute (care fusese prima și cea mai dificilă pentru munca lui) a avut loc o verificare generală a pieței. Au fost niște zile cumplite pentru el. Uneori avea impresia că va fi concediat definitiv, și nu doar atât. Comisia guvernamentală de control era foarte severă. Supraveghetorul Coloanei lui Tokmakhan fusese condamnat la închisoare pe viață, pentru că în partea din stânga a laturii dinspre apus, la o palmă de la pământ, se descoperise o pată de rugină. Alți trei supraveghetori au fost dați afară, iar îngrijitorul leilor de fier a fost condamnat la ruperea mâinii drepte pentru că placa de granit pe care erau fixați leii prezenta urme de calcar. Comisia a stat mult timp în fața Firidei Rușinii. Atunci, în ea se afla capul vizirului rebel al Trapezundului. Vrând să găsească pretexte pentru a aplica împotriva medicului și a supraveghetorului sancțiunile prevăzute în „Regulamentul păstrării capetelor“, membrii comisiei au pus fel de fel de întrebări-capcană, remarcând culoarea prea măslinie a feței vizirului, ori opacitatea ochilor săi. Abdulla a căzut în muțenie, în vreme ce medicul s-a apărut

Cuprins

I	În centrul împărăției	5
II	În celălalt capăt al împărăției.	24
III	Între marginea și centrul împărăției	47
IV	Centrul împărăției. Zile cu nori	79
V	Într-un colț de împărăție. Cer înnorat.	102
VI	Tot la margine de împărăție	149
VII	Nici la periferie, nici la centru, Kra-kra. Apoi la centru și final	187